

e-ISSN: 2980-2628 | www.jomiss.com.tr

CİLT 3, SAYI 1, Haziran 2025 | VOLUME 3, ISSUE 1, June 2025

Atıf Bilgisi | Reference Information

Agil Ahmedov, “Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile Göç İlişkileri”, JOMISS, C. 3, S. 1, Haziran 2025, s.16-32

Makale Türü | Article Type
Araştırma Makalesi | Research Article

DOI No: 10.29329/jomiss.2025.1311.2

Geliş Tarihi | Date Received
17 Nisan 2025 | 17 April 2025

Kabul Tarihi | Date Accepted
12 Haziran 2025 | 12 June 2025

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile Göç İlişkileri Migration Relations of the Republic of Azerbaijan with the Commonwealth of Independent States

 Agil AHMEDOV*

Özet

Bilimsel araştırma makalesi Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BDT ile göç ilişkilerinin öğrenilmesinden bahseder. Göç süreçlerinin yoğun olduğu bir bölgedeki ilişkilerin öğrenilmesi Azerbaycan tarihçiliği için aktüel olup, konuya bilimsel-teorik yaklaşım gerektirir. Azerbaycan'ın göç gibi hassas konularda BDT ve üye devletlerle olan ilişkilerinden bahseden yazar, ilgili makamların faaliyetlerine dikkat çekiyor. Giriş bölümünde konuyu alakalı kılan nedenler açıklanmaktadır. Metnin içindeki ilk alt başlıkta BDT çerçevesindeki göç faktörü vurgulanmış, tartışmalar ve analizler yapılmıştır. Makalenin ikinci alt başlığı, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de ve BDT'nin diğer üye devletlerinde, kuruma bağlı faaliyet gösteren Göç Organları Başkanları Konseyi'nin (GOBK) toplantılarında alınan önemli kararları esas olarak göstermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BDT GOBK'de Devlet Göç Hizmeti (DGH) tarafından temsil edildiği ve toplantının kararlarına aktif olarak katıldığı belirtilmektedir. Makalenin son bölümündeki çalışmanın sonuçlarını özetleyen yazar, elde edilen bilimsel sonucu belirli hükümlere göre analiz etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Bağımsız Devletler Topluluğu, Devlet Göç Hizmeti, Göç, Siyaset.

Abstract

The scientific-research work is devoted to the study of migration relations of the Republic of Azerbaijan with the CIS. The study of relations in the region, where migration processes are intensive, is relevant for Azerbaijani historiography and requires a scientific and theoretical approach to the topic. When the author talks about Azerbaijan's cooperation with the CIS and its member states on such a sensitive issue as migration, he focuses on the activities of the relevant authorities. The introduction reveals the reasons that make the topic relevant. In the first subheading within the text, the migration factor is highlighted, discussions and analyses are carried out. The second subheading in the text mainly comments on the important decisions taken at the meetings of the Council of heads of the CIS migration bodies of Azerbaijan held in Baku and other member states of the Union. It is noted that the Republic of Azerbaijan is represented by the State Migration Service (SMS) in the CIS CHMB and takes an active part in making the decisions of the organization. Summing up the work in the conclusion part of the article, the author ranks the scientific results obtained with specific provisions.

Keywords: Azerbaijan, Commonwealth of Independent States, State Migration Service, Migration, Politics.

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Tarih ve Etnoloji Enstitüsü, Azerbaycanın Uluslararası İlişkiler Tarihi Bölümü, agilahma@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-9212-5147, Azerbaycan.

Giriş

Batı ve Avrupanın odak noktasında zengin doğal kaynaklara ve entelektüel potansiyele sahip, jeopolitik ve coğrafi açıdan geniş bir alanı kapsayan BDT bölgesi, medeniyetlerin ve modern süreçlerin geliştiği devletlerden oluşur. Bölgeyi modern uluslararası ilişkiler tarihi için çekici kılan nedenlerden biri, her geçen gün genişleyen ve değişen göç süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Antik ve tarihi köklere dayanan göç, 21. yüzyılda çalışma ilişkileri, insani, ekonomik işbirliği ve siyasi diyalog ortamının oluşmasına, insan sermayesine olan ilginin artmasına katkıda bulunmaktadır. Aktif emek göçünün, mevcut alandaki göçmenlerin haklarının korunması ve yasadışı akışların önlenmesi gibi sayısız sorunlar, BDT devletlerinin kurumla işbirliği ilişkilerinin öğrenilmesini gerekli kılmaktadır.

8 Aralık 1991'de Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna liderleri tarafından ortaklaşa imzalanan “Belovejsk Anlaşması” ile oluşturulan BDT'ye Azerbaycan Cumhuriyeti iki yıl sonra, 24 Eylül 1993'te üye olmuştur.¹ Azerbaycan otuz dört yıllık bölgesel kuruluşla, artık 32 yıldır geniş işbirliği ilişkileri kurmayı başarmıştır. Bu ilişkiler sırasında göç süreçlerinin öğrenilmesi, Azerbaycan tarihçiliği açısından aktüel olmakla birlikte, BDT coğrafyasında öne çıkan gelişmelerin yakından izlenmesini ve analiz edilmesini mümkün kılmaktadır.

Konuyu alakalı kılan nedenlerden biri, Azerbaycan'ın BDT çerçevesinde Türk devletleriyle göç bağlarının gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ikinci Karabağ Savaşı'ndaki zaferinden bu yana geçen beş yıl rakam olarak küçük görünse de, işbirliği ve yeni ilişkilerin kurulması, mega projelerin gerçekleştirilmesi açısından verimli geçmiştir. BDT bölgesi, özellikle örgüte dahil olan ülkeler, Türk dünyasının büyük bir kısmıyla yanı sıra çeşitli alanlarda, mevcut yönde işbirliğinin geliştirilmesi, ikili göç ilişkilerinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Şu anda Azerbaycan dahil BDT'nin 10 tam üyesi (Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ermenistan) bulunmaktadır. Geçtiğimiz dönemde Azerbaycan tarafı, Ermenistan dışındaki BDT üye devletleriyle göç münasebetlerini genişletmiş, mevcut alanda ilerici deneyimler geliştirmiş, uluslararası kuruluşlarla olduğu gibi, bölgesel düzeyde ilişkiler kurmuştur. Mevcut gerçek, konunun araştırılmasını alakalı kılan önemli noktalardan biridir. Azerbaycan'ın BDT ile göç ilişkilerinin öğrenilmesinde, örgütün üye devletleriyle birlikte, kurum çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren BDT Göç Organları Başkanları Konseyi'nin (GOBK) yıllık toplantıları esas alınarak kabul edilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti, BDT GOBK toplantılarına aktif olarak katılarak tecrübesini paylaşmakta ve güncel konularla ilgili kabul edilen belgelere katılmaktadır. Bu gerçek, araştırma çalışmalarında ana çizgiyi oluşturur ve konunun alaka düzeyini biraz daha artırır. Şu anda Azerbaycan'da tek tip göç politikasını uygulayan ana organ Devlet Göç Hizmeti'dir (DGH). DGH kurulduğu 2007 yılından bu yana, BDT GOBK toplantılarına üst düzeyde, hizmet başkanı veya yardımcısı, delegasyonla katılarak çok sayıda göç sorunu hakkında görüş alışverişinde bulunmuştur. DGH Azerbaycan'da göç alanında uygulanan yenilikçi yönetim ve yeniliklere ilişkin önceliklerini açıklamaktadır. Makalenin zengin bir kaynak temelinde araştırıldığını belirtmek gerekir. Çalışmada toplam kırk bir kaynak ve bilimsel literatür kullanılmıştır.

Azerbaycan Tarihinin yedinci cildinde Cumhuriyetin BDT'ye kabulü gibi önemli noktalar birincil kaynaktan alınmıştır.² Kseniya Atamali, “Azerbaycan dışındaki azerbaycanlılar (Bölüm II)” başlıklı makalesinde BDT'ye bağlı türk devletlerinde yaşayan azerbaycanlılarla ilgili istatistiksel verileri (yüzde olarak) paylaşmıştır. Elde edilen rakamlar, bu ülkelerde yaşayan Azerbaycan vatandaşlarının göç ve demografik durumlarının incelenmesi açısından ciddi önem taşımaktadır.³ Yana Strelsova “BDT ülkelerinden emek göçü: Neler değişti?” başlıklı makalesinde, BDT'nin önde gelen devleti olan Rusya'daki Azerbaycan toplumunun 2007-2009 yıllarında 2,5

¹ *Azərbaycan tarixi*, Yeddi cildde, VII cild (iyun 1941 – 2002-ci illər), Bakı 2003, s. 315, 361.

² *Azərbaycan tarixi*, s. 1-676.

³ Kseniya Atamali, “Azerbaydjantsi vne Azerbaydjana (Chast 2)”, *Rossiya i musulmanskiy mir: nauchno-informacionniy jurnal*, № 3 (333), 2024, s. 23-35 [Ксения Атамали, “Азербайджанцы вне Азербайджана (Часть 2)”, *Россия и мусульманский мир: научно-информационный журнал*, № 3 (333), 2024, с. 23-35.]

kat büyüdüğünü belirtiyor.⁴ Aynı zamanda Valentina Schensnovich “Rusya ve BDT devletlerindeki göç eğilimleri. (Analitik inceleme)” isimli makalesinde, rus vatandaşlığı almak ve bu ülkede kalmak isteyen azerbaycanlı göçmen işçiler için % 40'ın özgü olduğunu yorumluyor.⁵ Azerbaycan-BDT göç ilişkilerinin öğrenilmesinde istatistiksel, analitik ve belge topluları, mecmualar da aynı derecede önemlidir. Bu bağlamda, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesinin (DSK) “Azerbaycan ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri. İstatistik mecmua” kitabında azerbaycanlıların 2005-2012 yıllarına ait, BDT coğrafyasındaki hareketine ilişkin veriler yayınlanmıştır. Kitapta yıllara göre giden, gelen ve göç bakiyeleri yorumlanıyor. Ayrıca DSK “Azerbaycan'ın istatistiksel göstergeleri 2024 İstatistiksel mecmua”sında BDT'nin 2023'teki ithalat-ihracat potansiyelini yansıtır. Yayında Azerbaycan dahil olmakla BDT'nin genel ekonomik göstergeleri anlatılır ki, bu da konunun öğrenilmesine dikkat yetirilen önemli vurgulamalardan biridir.⁶ Çalışma sırasında, çeşitli zamanlarda (2012-2023) yayınlanan ve 11 sayıdan oluşan BDT GOBK'ün yıllık analitik ve enformasyonel topluları kullanılmıştır. Cumhuriyet tarafından bölgesel kurum ile işbirliği içinde kabul edilen ve imzalanan belgeler, ikili göç ilişkilerinin yasal çerçevesinin öğrenilmesi ve konuyla ilgili önemli noktaların belirlenmesi için koşullar yaratmaktadır. Ayrıca, araştırma çalışmaları yapılırken başta devlet gazeteleri olmak üzere Azerbaycan ile BDT'nin göç ilişkilerini yansıtan periyodik basım materyalleri kullanılmıştır. Gazeteler esas olarak Azerbaycan'ın BDT GOBK toplantılarına katılımı ve kabul edilen belgelerle ilgili ayrıntılı bilgileri yansıtmaktadır. Aynı zamanda, ikili göç ilişkileriyle ilgili bazı elektronik bilgi kaynakları da araştırma çalışmasına dahil edilmiştir. Bilindiği gibi, konuyla ilgili bağımsız araştırma çalışmalarının yapılmaması, bilimsel literatürden ve işe dahil olan kaynaklardan elde edilen verilerin ikili göç ilişkilerinin öğrenilmesine ışık tuttuğunu ve araştırılan konunun alaka düzeyini bir kez daha doğruladığını göstermektedir.

Azerbaycan-BDT Önceliklerinde Göç Faktörü: Belgeler ve Analizler

BDT Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bölgesel işbirliğinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kuruma üye devletlerle kurulan ilişkiler, işbirliğinin mevcut aşamasında şu anda biraz daha ilerlemiş, yeni ekonomik projeler hayata geçirilmiştir.

1992 tarihli BDT üye devletleri vatandaşlarının Topluluk topraklarında vizesiz dolaşımına ilişkin anlaşmada üye devlet vatandaşlarının uygun belgelerle bu ülkelere girip çıkma, Topluluk topraklarında vizesiz serbestçe hareket etme hakkı belirlenmiştir.⁷ Anlaşma yeterince uzun süredir yürürlükte ve BDT üye devletleri arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin genişlemesi için uygun koşullar yaratıyor. Bu gerçek, Azerbaycan'ın bölgesel bir kurum olarak BDT üye devletleriyle ilişkilerinin ortaya çıkmasını ve daha da gelişmesini olumlu yönde etkilemektedir. İlgili belgelere dayanarak BDT topraklarına vizesiz giriş, çıkış elbette her şeyden önce göçmen işçilerin dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda, geniş bir coğrafi alanı ve ekonomik potansiyeli bir araya getiren çok uluslu, bölgesel bir kuruluş olarak BDT, göç süreçlerinin geliştirilmesine ve üye devletlerle yasadışı göç, insan ticareti, kaçakçılık, insan haklarının korunmasına yönelik önemli konularda işbirliğine büyük önem vermektedir. BDT, aynı zamanda bölgenin Türk devletleriyle göç ilişkilerinin kurulması, ekonomik işbirliğinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi açısından Azerbaycan için de bir önceliktir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2020'de kırk dört günlük Vatan Savaşı'nda parlak bir zafer kazandığı göz önüne alındığında, cumhuriyetin Türk dünyasıyla ilişkileri yeniden şekillenmeye başladı. Geçtiğimiz beş yıl içinde cumhuriyetin

⁴ Yana Strelsova, “Trudovaya migrasiya iz stran SNG: chto izmenilos”, *Rossiya i sovremenniy mir*, 2009, s. 62-72 [Яна Стрельцова, “Трудовая миграция из стран СНГ: что изменилось”, *Россия и современный мир*, 2009, с. 62-72.]

⁵ Valentina Schensnovich, “Tendensii migrasii v Rossii i gosudarstvax SNG (Analiticheskiy obzor)”, *Rossiya i musulmanskiy mir: nauchno-informatsionnyy jurnal*, № 2 (328), 2023, s. 21-31 [Валентина Сченснович, “Тенденции миграции в России и государствах СНГ. (Аналитический обзор)”, *Россия и мусульманский мир: научно-информационный журнал*, № 2 (328), 2023, с. 21-31.]

⁶ *Azerbaycanın Statistik Göstəriciləri 2024 Statistik məcmuə (Azərbaycan və ingilis dillərində)*, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Bakı 2024; *Azərbaycan və Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri. Statistik məcmuə (Azərbaycan və ingilis dillərində)*, 9 №-li kiçik müəssisə, Bakı 2013.

⁷ Oleg Shumilov, “Pravovoye obespecheniye migrasii na prostranstve SNG”, *Rossiyskiy vneshneekonomicheskiy vestnik*, № 4, Aprel 2007, s. 65 [Олег Шумилов, “Правовое обеспечение миграции на пространстве СНГ”, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 4, Апрель 2007, с. 65.]

Türk devletleriyle ilişkileri niteliksel olarak yeni bir aşamaya geçti. Şu anda Azerbaycan'ın BDT çerçevesinde Merkezi Asya ile ilişkilerinde göç, göçmen işçilerin haklarının korunması ve mevcut alanda yenilikçi bir yönetim sisteminin kurulması konuları günceldir. Bir zamanlar Azerbaycan'dan Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan'a siyasi göç yapmak zorunda kalan veya Stalinist baskı döneminde bu ülkelerdeki pek çok sıkıntıya rağmen sınır dışı edilen yurttaşlarımız diaspora örgütleri kurmayı başardılar ve şu anda teşkilatlar faaliyetlerine devam ediyorlar.

BDT'ye bağlı Türk devletlerinden Kazakistan'da, başta ülkenin güney bölgelerinde (Türkistan ilinde üçte biri) olmak üzere yaklaşık 90 bin Azerbaycanlı (toplam nüfusun % 0,5'i), paralel olarak Alma-Ata, Astana ve Aktau gibi büyük şehirlerde yaşıyor. Azerbaycanlılar Kırgızistan'ın onuncu en büyük halkıdır (2009'da 17,2 bin) ve ülkenin toplam nüfusunun % 0,3'ünü oluşturmaktadır. Şu anda Özbekistan'da 40.000'den fazla Azerbaycanlı yaşıyor. Türkmenistan'daki Azerbaycanlıların sayısı yaklaşık 54.000 kişidir.⁸ Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BDT çerçevesinde söz konusu Türk devletleriyle ilişkileri diğer kuruluşlarda da devam etmektedir. Türk devletlerinde kurulan Azerbaycan diaspora örgütleri, ikili göç ilişkileri tarihini öğrenmek için ciddi önem taşımaktadır.

Azerbaycan, BDT çerçevesinde uzun süredir “Mültecilere ve yerinden edilmiş göçmenlere yardım etme” anlaşmasını imzalamış, “Silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına yönelik öncelikli tedbirlere ilişkin” anlaşmasını ve “Ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının güvence altına alınmasına ilişkin” sözleşmesini de onaylamıştır.⁹ Bir zamanlar BDT'nin söz konusu anlaşmasını imzalayan Azerbaycan Cumhuriyeti, mülteci konusu ve iç göçte keskin bir artışla karşı karşıya kalan, çatışmanın Azerbaycanlı kurbanlarının korunması gibi önemli konularda ciddi adımlar atmıştır. Ayrıca, çok kültürlü çevre, azınlıkların haklarının korunması gibi önemli noktalar bölgesel işbirliğinin genişlemesini olumlu etkilemektedir.

Şu anda BDT'nin bölgesel işbirliği ilişkilerinde göç ve entegrasyon gibi konular ön plana çıkmaktadır. İşçi göçmenlerle bağlantılı olarak ortaya çıkan sorunlar, dünyanın tüm bölgelerinde olduğu gibi BDT alanındaki göç süreçlerinin düzenlenmesinde çözülen nispeten zor görevlerden biridir. Bu durum göçteki entegrasyon süreçlerini de etkilemektedir. Göç alanındaki entegrasyon, ortak bir işgücü piyasasının ve tek bir göç alanının yaratılmasını içerir. Göç akışlarındaki önemli artışa rağmen, BDT coğrafyasında göç alanındaki entegrasyon süreçleri tatmin edici bir şekilde gelişmemektedir.¹⁰ Bu bağlamda, uluslararası tecrübenin öğrenilmesi ve uygulanması gibi konular da gündeme gelmektedir. Göç entegrasyonun önünde sanki aşılabilir bir engel gibi görünüyor. Aslında, ortak bir işbirliği ve siyasi diyalog ortamının oluşturulması, mevcut alandaki sorunların çözümüne yaklaşmak için bir platform görevi olabilir.

BDT'nin mevcutluğunun ilk yıllarına kıyasla, önümüzdeki on yılda (Türkmenistan hariç) nüfus artış hızı önemli ölçüde azalmıştır. 2005 yılının başında, Topluluğun toplam nüfusu 277 milyondur, nüfus sayısı 1991'in başlarına göre beş milyon daha azdır.¹¹ Azerbaycan-BDT göç ilişkilerinin öğrenilmesine paralel olarak demografik gelişimin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, bir dizi Rus ve Azerbaycanlı bilim insanının çalışmalarında, farklı yıllarda nüfusun genel olarak artması ve azalması gibi istatistiksel veriler konusunun araştırılması önemlidir. Kurum çerçevesinde göç ile ilgili üye devletlerin katıldığı belgeler ve istatistiksel göstergeler sürecin yasal düzenlemesini önemli ölçüde etkiliyor. BDT'nin göç akışlarının

⁸ Atamali, “Azerbaydjantsi vne ...”, s. 29-30.

⁹ *Migrasiya naseleniya v stranax SNG-1996 g.*, Sentr po tekhnicheskomu sotrudnichestvu po Yevrope i Sentralnoy Azii Mejdunarodnoy organizasii po migrasii (MOM), Jeneva 1998, s. 31 [*Миграция населения в странах СНГ – 1996 г.*, Центр по техническому сотрудничеству по Европе и Центральной Азии Международной организации по миграции (MOM), Женева 1998, с. 31.]

¹⁰ Natalya Vlasova, “Razvitiye integratsionnix prosesov v sfere migrasii na prostranstve SNG”, *Rossiyskiy vneshneekonomicheskiy vestnik*, № 10, 2011, s. 55 [Наталья Власова, “Развитие интеграционных процессов в сфере миграции на пространстве СНГ”, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 10, 2011, с. 55.]

¹¹ Nadejda Prazdnikova - Aleksandr Yerevin, “Naseleniye stran SNG: sovremennoe sostoyaniye i perspektivi”, *Izvestiya Altayskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2005, s. 72 [Надежда Праздниковой - Александр Еремин, “Население стран СНГ: современное состояние и перспективы”, *Известия Алтайского государственного университета*, 2005, с. 72.]

düzenlenmesine ilişkin ana yasal belgesi, 15 Kasım 1994 tarihli ve 25 Kasım 2005 tarihli değişikliklerle, emek göçü ve göçmen işçilerin sosyal korunması alanlarını kapsayan işbirliği anlaşmasıdır.¹² Göçmen işçilerin ve ailelerinin haklarının korunması ve sosyal korumasının organizasyonunda faydalı olan anlaşmalar, uzun yıllar etkinliğini sürdürmekte, ortaya çıkan ve gelecekte meydana çıkabilecek sorunların çözümünde ve önlenmesinde etkileri vardır.

BDT'ye üye ülkeler, 6 Mart 1998'de göç süreçlerinin düzenlenmesinin en önemli alanlarından biri olarak “Bağımsız Devletler Topluluğu üye ülkelerinin yasadışı göçle mücadelede işbirliği konusunda” anlaşmasını kabul etmişler.¹³ Yasadışı göç akışları yıllar içinde biraz daha acil hale geldi, mevcut sorun şüphesiz BDT coğrafyasında da gözlemleniyor. Azerbaycan, yasadışı göçle mücadele belgelerine özel önem vererek, mevcut alanda BDT Göç Organları Başkanları Konseyi'nin yıllık toplantılarına aktif olarak katılmakta ve olumlu deneyimlerini paylaşmaktadır.

Göç, üye devletler arasında ortak koordinasyon organları aracılığıyla, eşit şartlarda ve çeşitli alanlarda gerçekleştirilmesi gereken ortak faaliyet sahası olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, göç politikası alanında taraflar arasındaki işbirliği ilk beş arasında (madde 7) yer almaktadır.¹⁴ BDT devletlerinin her birinin bağımsız bir göç politikası vardır. Burada işbirliğine dayalı faaliyetlerin temelini oluşturan konular, tek bir platform üzerinden karar alma ve düzenlemeye destek sağlamaktadır. Bu bağlamda, makaledeki önemli noktalardan biri, BDT ile göç ilişkilerinin araştırılmasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin göç politikasının ön plana çıkarılmasıdır.

25 Ocak 2000'de BDT Hükümet Başkanları Konseyi, yasadışı göçle mücadelede BDT ülkelerinin işbirliği anlaşmasına ilişkin yasadışı göçmenlerin ve katılımcıların ortak veri tabanına ilişkin yönetmeliği, yürürlükteki ulusal mevzuata ve yasadışı göçle ilgili bilgi alışverişi kurallarına uygun olarak, devletlere erişimi kapalı olan kişilere onaylamıştır.¹⁵ BDT coğrafyasındaki istenmeyen göç süreçlerinin neden olduğu olumsuz belirtiler, devletlere girişi kapalı olan kişilerin veri tabanına dayalı olarak mevcut alandaki sorunların çözümüne önemli destek sağlamaktadır. Bu nedenle, hala üye devletlerin 2000 yılında aldığı karar yasal açıdan avantajlıydı. Şu anda Rusya liderliğindeki BDT ülkelerinin çoğunda Azerbaycanlı göçmen işçilerle rast gelmek mümkün. Sayılarının belirlenmesi, BDT'ye üye devletleri ve kurum ile göç alanında işbirliği ilişkilerinin oluşumu ve öğrenilmesi açısından öne çıkmaktadır. 2005 yılında Azerbaycan'dan BDT ülkelerine gidenlerin sayısı (bin kişi) 2,9, gelenler 1,6; 2011 yılında gidenler 0,4, gelenler 2,1; 2012 yılında gidenler 0,2, gelenler 2,1 bin kişi olmuştur. Ayrıca, Azerbaycan'ın BDT ülkeleriyle göç dengesi (daimi ikamet için gelenler ve gidenler arasındaki fark, bin kişi) 2005 yılında -1,3; 2008'de 0,8; 2009'da 0,8; 2010'da 1,4; 2011'de 1,7; 2012'de 1,9 bin kişiden oluşmuştur.¹⁶ Görüldüğü gibi, 2005-2012 yılları arasında BDT topraklarında hareket eden Azerbaycanlı göçmen işçilere ilişkin söz konusu göç istatistiklerinde yüzde olarak bin kişi artış ve azalma olmuştur. 2005 yılında çalışmak için BDT topraklarına seyahat eden Azerbaycanlıların sayısının diğer yıllara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Göç alanındaki ana hedefler, BDT'nin daha da geliştirilmesi kavramında (5 Ekim 2007'de BDT Devlet Başkanları Konseyi tarafından kabul edilmiştir) ve BDT'nin 2020'ye kadar olan ekonomik kalkınma stratejisinde (BDT Hükümet Başkanları Konseyi'nin 14 Kasım 2008 tarihli

¹² Aleksandr Fedotov, “Sotrudnichestvo gosudarstv – uchastnikov SNG v oblasti regulirovaniya trudovoy migratsii”, *Vestnik Nijegorodskogo universiteta im. N.I.Lobačevskogo*, № 3 (1), 2011, s. 310 [Александр Федотов, “Сотрудничество государств – участников СНГ в области регулирования трудовой миграции”, *Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского*, № 3 (1), 2011, с. 310.]

¹³ Murad Magerramov, “Sotrudnichestvo gosudarstv – uchastnikov SNG v borbe s nezakonnoy migratsiey”, *Aktualniye problemi rossijskogo prava*, № 3, 2008, s. 366 [Мурад Магерамов, “Сотрудничество государств – участников СНГ в борьбе с незаконной миграцией”, *Актуальные проблемы российского права*, № 3, 2008, с. 366.]

¹⁴ Fuad Hüseyinov, “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 4, 2003, s. 390.

¹⁵ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2016 g. (sbornik informacionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 5, İspolnitelnyy komitet SNG, Minsk 2017, s. 188 [Развитие и деятельность СНГ в 2016 г. (сборник информационно-аналитических материалов), выпуск № 5, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2017, с. 188.]

¹⁶ *Azərbaycan və Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri ...*, s. 40-42.

kararı ile onaylanmıştır) formüle edilmiştir.¹⁷ BDT ülkeleri arasında göç alanında gözlemlenen yasal çerçeve, ikili göç ilişkilerinin gelişmesine ve ekonomik-politik ilişkilerin genişlemesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, gözlemlenen göç süreçleri her zaman olumlu sonuçlarla hatırlanmamaktadır, aynı zamanda üye devletler arasındaki bazı yanlış anlamalara da işaret edebilirler. Bu bağlamda, BDT'nin gelişimi kavramındaki göç sorunları hassas ve yenilikçi bir yaklaşım gerektirmektedir. Azerbaycan tarafı, mevcut alanda üye ülkelerle olumlu deneyimlerini paylaşarak sorunların çözümünde önemli bir etkiye sahiptir.

BDT ülkelerinden Rusya'ya göçün çeşitli yönlerden bir sorun olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Rus bilim adamları bunlardan üçüne dikkat etme eğilimindedir: yasadışı göç akışları da dahil olmak üzere sosyoekonomik, makroekonomik ve yasal (cezai) olanlar.¹⁸ Şu anda Azerbaycanlı göçmen işçilerin geçici veya uzun süreli çalışmak için gittikleri ülkelerden biri komşu Rusya'dır. Azerbaycan'ın bu devletle her şeyden önce tarihi ve kültürel bağları vardır. Ve günümüzde Azerbaycan-Rus göç ilişkileri sosyo-ekonomik ve insani işbirliği için esas oluşturmaktadır. Bu hem BDT çerçevesinde hem de devletlerarası işbirliğinde kendini gösterir. Mevcut alanda sorunların olması doğaldır ve bunları kademeli olarak çözmek için yasal, politik-diplomatik, ekonomik ve işbirliği faktörleri konuya açıklık getirmektedir. Topluluk devletlerinde ve her şeyden önce Rusya Federasyonu'nda göçmenlerin hızlı gelişimi daha kısa sürede gözlenmektedir. Rusya Federal Devlet İstatistikleri Hizmeti'nin resmi verilerine göre, 2007 ile 2010 yılları arasında BDT ülkelerinden Rusya'ya gelen göçmenlerin sayısı toplamalarının ortalama % 95'ini oluşturuyordu.¹⁹ Bu gerçeğe göre önemli bir zaman geçmiş olmasına rağmen, şu anda çalışmak için Rusya'ya gitmek isteyen göçmen işçilerin sayısında göreceli bir düşüş var. Bilinen savaş koşullarının devam etmesi, BDT'nin önde gelen devleti olan Rusya ile göç ilişkilerini de etkilemiş gözüküyor. Belirtildiği gibi, 2007-2009 yıllarında Rusya'daki Azerbaycan toplumunun sayısı 2,5 kat artmıştır.²⁰ Rus vatandaşlığı alma ve Rusya'da uzun süre kalma istegi Azerbaycan'dan % 40 gelen göçmenler için de tipiktir.²¹ Azerbaycan diasporasının ve topluluklarının faaliyet gösterdiği önemli devletlerden biri olan Rusya, Türkiye'den sonra ikinci sırada yer alıyor. Şu anda Rusya'da eğitim gören, ticari faaliyetlerde bulunan, bilimsel-akademik çevrelerde araştırma yapan ve ayrıca tarım ürünlerinin satışına katılan vb. alanlarda çalışan Azerbaycanlıların sayısı az değildir.

BDT ülkelerindeki nüfus göçünün analizi, yurttaşların ve bölgesel ilişkilerin göç ağlarının en önemli bileşeni olduğunu göstermektedir. Göçmenlerin büyük çoğunluğu bölgeyi seçiyor, akrabaları ve yurttaşları aracılığıyla çalışıyorlar.²² Yukarıda belirtilen göç ilişkileri, göçmen işçilerin yüksek düzeyde sosyalleşmesini yansıtmaktadır. Göçmenler, yaşadıkları toplumların savunmasız bir katmanını oluştururlar, haklarının korunması alanında uluslararası hukukun norm ve ilkelerine uyulmalıdır. Akraba, yurttaşlık, tanıdık temaslar, esas olarak, büyük metropol alanlarda göçmen işçilerin bağlarının gelişmesi ve birlik ortamında çalışmalarını için elverişli koşullar yaratmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü ile işbirliği, BDT icra Komitesi ile UGÖ İdaresi arasında 19 Eylül 2008 tarihli mutabakat ve işbirliği muhtırası çerçevesinde devam etmektedir.²³ Göç

¹⁷ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2014 g. (sbornik informasionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 3, İspolnitelnyy komitet SNG, Minsk 2015, s. 218 [*Развитие и деятельность СНГ в 2014 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 3, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2015, с. 218.]

¹⁸ Viktor Titov, "Migrasiya v Rossii iz stran SNG: Osnovniye rakursi problem", *Obshchestvo: politika, ekonomika, pravo*, № 10 (75), 2019, s. 17 [Виктор Титов, "Миграция в Россию из стран СНГ: Основные ракурсы проблемы", *Общество: политика, экономика, право*, № 10 (75), 2019, с. 17.]

¹⁹ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2013 g. (sbornik informasionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 2, İspolnitelnyy komitet SNG, Minsk 2014, s. 346 [*Развитие и деятельность СНГ в 2013 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 2, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2014, с. 346.]

²⁰ Strelsova, "Trudovaya migrasiya iz stran SNG ...", s. 66.

²¹ Schensnovich, "Tendensii migrasii v Rossii i gosudarstvax SNG ...", s. 24.

²² Begayim Toychiyeva, "Sovremennaya migrasiya naseleniya stran SNG i yeyo posledstviya", *Bolshaya Yevraziya: razvitiye, bezopasnost, sotrudnichestvo*, 2018, s. 147 [Бегайым Тойчиева, "Современная миграция населения стран СНГ и ее последствия", *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество*, 2018, с. 147.]

²³ *Sbornik analiticheskix, informasionnix i nauchnix materialov o deyatelnosti Sodrujestva Nezavisimix Gosudarstv – 2012 g.*, İspolnitelnyy komitet SNG, Minsk 2013, s. 113 [*Сборник аналитических, информационных и научных*

konusunda uzmanlaşmış uluslararası bir kuruluş olarak kabul edilen UGÖ ile BDT arasında kurulan işbirliği ilişkilerinin üye devletlerle işbirliğini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti, 7 Haziran 2001 tarihinden itibaren UGÖ'nün tam üyeliğine kabul edilmiştir.²⁴ Cumhuriyetin UGÖ ile işbirliğinin olumlu bir sonucu olarak uluslararası göç alanında edindiği 24 yıllık tecrübe BDT tarafından da takdirle karşılanmaktadır. Bununla birlikte, BDT'nin üye devletlerle bölgesel çerçevede göçmen işçilere ilişkin imzaladığı sözleşme, ikili göç ilişkilerinin geliştirilmesi ve genişletilmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

14 Kasım 2008'de Kışinev'de "Bağımsız Devletler Topluluğu'na taraf devletlerin göçmen işçilerin ve aile üyelerinin yasal statüsüne ilişkin" sözleşme imzalanmıştır. Belge, 30 Eylül 2010 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti kanunları ile onaylanmıştır.²⁵ BDT'nin göçmenlerle ilgili olarak yıllar içinde geliştirdiği yasal çerçeveye dayanan son on beş yıllık deneyim, pratik ve teorik süreçlerin öğrenilmesi açısından Azerbaycan için faydalı olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti, göç politikasının ilk günlerinden itibaren BDT'den ve diğer bölgelerden gelen göçmen işçilerin haklarının korunmasına önem vermektedir. Bu bağlamda, Devlet Göç Hizmeti gibi cumhuriyetin böyle bir kurumunun faaliyetleri, mevcut alanda BDT ile işbirliği ilişkilerinin öğrenilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

BDT Göç Organları Başkanları Konseyi İle İşbirliğinin Bazı Yönleri

Sovyetler sonrası coğrafyada veya BDT bölgesinde alakalı olmaya devam eden göç süreçleri ve Azerbaycan'ın söz konusu kuruluşla işbirliği, yakın tarihte ikili ilişkilerin öğrenilmesinin önemine tanıklık etmektedir. 5 Ekim 2007'de Duşanbe'de BDT üye ülkelerinin Göç Organları Başkanları Konseyi kuruldu. Anlaşma Cumhuriyetin Milli Meclisi tarafından onaylandı ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu 1 Ekim 2018'de Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından imzalandı.²⁶ Azerbaycan, Rusya, Beyaz Rusya, Moldova, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Ermenistan'dan oluşan konsey toplantılarında alınan kararların BDT bölgesindeki genel göç süreçlerinin düzenlenmesi üzerinde olumlu etkisi vardır. BDT'nin mevcut alandaki son 18 yıllık deneyimi, göç ve işçi göçmenlerle ilgili konuların alaka düzeyini koruduğunu göstermektedir.

Göç ve insan ticareti, 21. yüzyılın başlarındaki en ciddi sorunlardan biri olarak kabul ediliyor. Şimdi insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar çok insan göç ediyor.²⁷ Halkların tarihsel göçüyle başlayan süreç, modern çağda biraz yoğun bir karaktere bürünmüş, içinde yaşadığımız bölgede emek göçü genişlemiştir. Bu bağlamda, Azerbaycan-BDT göç ilişkilerini öğrenirken, mevcut alanda faaliyet gösteren Topluluk Konseyi tarafından alınan kararlara ve yürütme mekanizmalarına dikkat etmek gerekmektedir. Azerbaycan'ı BDT GOBK'de düzenli olarak temsil eden DGH başkanı, yardımcısı ve delegasyonu geçtiğimiz dönemde birçok toplantıya katılarak olumlu tecrübe kazanmış hizmetle ilgili deneyimleri paylaşmıştır.

14-15 Mayıs 2009'da BDT GOBK'ün 5. toplantısı Kazan'da yapılmıştır. Toplantı çerçevesinde, "Göçmen işçilerin BDT devletlerinde çalışma faaliyetlerine organize katılımı" konsepti taslağının hazırlanması ve üye devletlerin göç organları arasında ve yasadışı göçle mücadelede ortak işbirliği konuları tartışılmıştır.²⁸ BDT GOBK'de göçle ilgili gündeme getirilen konuların Azerbaycan tarafından yakından izlenildiğini belirtmek gerekir. Şu anda bölgedeki

материалов о деятельности Содружества Независимых Государств – 2012 г., Исполнительный комитет СНГ, Минск 2013, с. 113.]

²⁴ "BMQT-nin Azərbaycan nümayəndəliyi", <https://azerbaijan.iom.int/az/bmq-t-nin-azrbaycan-numayndliyi>, son erişim tarihi: 15.04.2025.

²⁵ "MDB çərçivəsində inteqrasiya proseslərinin fəallaşdırılması məsələləri müzakirə edilmişdir", *Azərbaycan q.*, 4 Mart 2010, s. 4.

²⁶ "Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının yaradılması haqqında" Sazişin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu", *Azərbaycan q.*, 27 Oktyabr 2018, s. 2.

²⁷ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2020 g. (sbornik informacionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 9, İspolnitelniy komitet SNG, Minsk 2021, s. 221 [*Развитие и деятельность СНГ в 2020 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 9, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2021, с. 221.]

²⁸ "Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi MDB üzv dövlətləri Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının iclasında iştirak etmişdir", 16.05.2009, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8250, son erişim tarihi: 02.12.2024.

emek faaliyetlerini ve süreçlerini olumlu yönde ilerletmek için ortak faaliyetlere acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla ilgili bütünsel yanaşmalar sorunların çözülmesine yönelmiş ciddi meseledir. Azerbaycan Cumhuriyeti başbakanının Rusya BDT meseleleri ulusal koordinatörü ile 4 Mart 2010 tarihinde yapılan görüşmesinde, bir dizi konu ile birlikte göçmen işçilerle ilgili sorunların tartışılmasının önemine dikkat çekilmiştir.²⁹ Azerbaycan'ın göç gibi hassas konularda BDT çerçevesinde Rusya ile işbirliği, çeşitli alanlarla birlikte bölgede istikrarlı ve güvenli faaliyetlere yönelik önemli adımlardır. 15-16 Nisan 2010 tarihlerinde Rusya'da BDT GOBK'ün 7. toplantısında üye devletlerin göç alanındaki durumu hakkında bilgi duyulmuş ve mevcut yönde bir dizi karar alınmıştır.³⁰ Azerbaycan'ın doğrudan katıldığı 7. toplantıda gündeme getirilen sorular, bölgedeki göç durumunun öğrenilmesinin, gelecekte ortaya çıkabilecek istenmeyen noktaların hukuki ve siyasi düzlemde çözülmesinin önemine dikkat çekmiştir. BDT GOBK'ün Bakü'de 29 Eylül 2010'da düzenlenen 8. toplantısında, "BDT'nin göçmen organlarının bilgi alışverişi alanındaki işbirliğinin durumu ve perspektifleri", "2009-2011 yılları için yasadışı göçle mücadelede Topluluk ülkeleri işbirliği programının uygulanmasına ilişkin sorular", "Göç Organları Başkanları Konseyi'nin çalışma planı" ve "Göçmen işçilerin emek faaliyetlerine katılmaya organize bir şekilde dahil edilmesinin genel ilkeleri ve mekanizmaları" ele alınmıştır.³¹ Görüldüğü gibi, Bakü'de düzenlenen BDT GOBK'ün 8. toplantısının gündemi göç süreçleriyle ilgili konularla doluydu. Burada bilgi alışverişi gibi özel noktalar, göç yönetiminde elektronik kaynakların ve bilgi teknolojilerinin uygulanmasına duyulan ihtiyacı göstermektedir. Öte yandan, yasadışı göçle ilişkin işbirliği programı, Konseyin daha fazla çalışma planı, iş faaliyetlerinde benimsenen norm ve ilkelere uygunluk gibi pratik konular geniş tartışmalara yol açmaktadır.

BDT GOBK'ün 12-15 Haziran 2012 tarihlerinde Moskova'da düzenlenen 11. toplantısına, DGH başkan yardımcısı başkanlığındaki bir heyet katılmıştır. Toplantıda, "BDT'ye katılan devletlerde göç durumu hakkında", "BDT'ye katılan devletlerin 2009-2011 yılları için yasadışı göçün önlenmesi için işbirliği programının uygulanmasının sonuçları hakkında", "Rusya Federasyonu Federal Göç Hizmeti'nin iş faaliyetlerinin uygulanması için patent verilmesi konusundaki çalışma deneyimi hakkında", "Sınır ülkeleri ve BDT'ye taraf devletlerle, kişilerin devlet sınırından kabulü ve transferine ilişkin uluslararası anlaşmaların imzalanmasına ilişkin müzakere sürecinin ilerleyişi hakkında (geri kabul)" vb. güncel konular tartışılmıştır.³² BDT bölgesi devletlerinde konseyin yıllık toplantılarında meydana gelen göç süreçleri sonucunda alınan kararlar ve daha fazla faaliyet için analiz edilen beklentiler, emek göçünün genişlemesini doğrulamaktadır. BDT ülkelerindeki göç durumu, yasadışı göçün önlenmesi, iş faaliyetleriyle ilgili patent konuları, devlet sınırından kabul vb. mevzular tartışılan ana konular arasında yer almaktadır. Azerbaycan tarafı da gündeme getirilen konulardaki tutumunu dile getirmiştir. BDT GOBK'ün 10-12 Ekim 2012 tarihlerinde Bışkek'te düzenlenen 12. toplantısında, "BDT'ye taraf devletlerin Göç Organları Başkanları Konseyi'nde Avrasya Ekonomik Komisyonu'na gözlemci statüsünün verilmesi hakkında", "BDT'ye taraf devletlerde göç durumu hakkında", "BDT'ye taraf devletlerin Devlet Başkanları Konseyi'nin faaliyetleri, Hükümet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Göç Organları Başkanları Konseyi'nin göç alanı konularında kararlarının uygulanmasının ilerlemesi hakkında", "BDT'ye taraf devletlerin 2012-2014 yılları için yasadışı göçü önlemek için işbirliği programının uygulanmasının gidişatı hakkında", "Rusya Federasyonu'nun 2025 yılına kadar olan devlet göç politikası konseptasyonu hakkında", "BDT'ye taraf devletlerin nüfusu arasında çalışan göçmenlere karşı hoşgörülü bir tutum oluşturma hedefleri hakkında", "BDT'ye taraf ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamaya yönelik önlemler hakkında", "BDT devletlerinin göç organlarının medyayla etkileşimi üzerine" kararlar kabul

²⁹ "MDB çərçivəsində inteqrasiya proseslərinin fəallaşdırılması məsələləri müzakirə edilmişdir", *Azərbaycan q.*, 4 Mart 2010, s. 4.

³⁰ "Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi Arzu Rəhimov MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının növbəti iclasında iştirak etmişdir", 20.04.2010, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8470, son erişim tarihi: 02.12.2024.

³¹ Ramin Orudjev, "Migrasionniye problemi na postsovetском prostranstve. V Baku proxodit zasedaniye Soveta glav migrasionnix slujb, stran SNG", *Zerkalo*, 30 sentyabarya 2010, s. 3 [Рамин Оруджев, "Миграционные проблемы на постсоветском пространстве. В Баку проходит заседание Совета глав миграционных служб, стран СНГ", *Зеркало*, 30 сентября 2010, с. 3.]

³² "Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyəti MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının on birinci iclasında iştirak etmişdir", 19.6.2012, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8833, son erişim tarihi: 02.12.2024.

edilmiştir.³³ Görüldüğü gibi, bir sonraki toplantı göçle ilgili birçok soruyu gündeme getirmiştir. İşçi göçmenlere karşı hoşgörülü tutum Azerbaycan'ın göç uygulamalarına da yansımıştır. Bu bağlamda uygulanan projeler, talim ve treningler, eğitim seminerleri DGH faaliyetlerinde açıkça görülmektedir. Önümüzdeki yıllarla bağlantılı olarak Konseyin belirlenen faaliyet yönleri, bölgenin göç süreçleri boyunca Azerbaycan ile işbirliği ilişkilerinin güçlendirilmesi için temel oluşturmaktadır. Burada medyayla çalışmak, meseleye kamu kontrolünü güçlendirir ve sorunları zamanında önler. BDT GOBK'ün 24-28 Haziran 2014 tarihlerinde Astana'da düzenlenen 15. toplantısında on üç konu tartışılmıştır. Toplantıda Azerbaycan tarafı, "BDT'ye taraf ülkelerde emek faaliyetlerini yürütmek için göçmen işçilerin organize bir şekilde çekilmesine ilişkin genel ilkelerin ve mekanizmaların uygulanmasına ilişkin ikili anlaşmaların hazırlanmasının seyri hakkında" ve "BDT'ye taraf devletlerin topraklarına giren üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için birleşik bir kayıt sistemi oluşturmaya yönelik çalışmaların ilerleyişine ilişkin" kararlar istisna olmakla diğer kararlara katılmıştır.³⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BDT GOBK çerçevesinde imzaladığı kararlar bölgedeki göç süreçlerinin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Modernitenin gereklilikleri arasında tek kayıt sisteminin oluşturulması ilk sıradadır. Veri tabanının organizasyonu, göçmen işçilere ilişkin istatistiklerin tutulması ve kimlik tespiti açısından önemlidir.

2014 yılı için BDT'ye taraf devletler güvenlik ve diğer konularla ilgili beş program kabul etmişler. Bunlardan biri, BDT üye devletlerinin 2012-2014 yılları için yasadışı göçe karşı mücadelede işbirliği programıdır.³⁵ Göç işbirliği, bölge devletlerinin güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kabul edilen programlar, göç güvenliği gibi konuların çözümünün uzun süredir aktüel olduğunu kanıtlamıştır.

BDT GOBK'ün 19. toplantısı 12 Ekim 2016'da Bakü'de yapılmıştır. Toplantının gündemine 18 soru, aynı zamanda BDT ülkelerindeki göçün durumu, 2015 yılında "BDT üye devletlerinin 2015-2019 yılları için yasadışı göçle mücadele için işbirliği programının" uygulanması, BDT'ye üye ülke vatandaşlarının geçersiz belgelerinin ortak bir veri tabanının oluşturulması ve bu veri tabanının hükümlerinin hazırlanmasına ilişkin çalışma grubu toplantısının sonuçları arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin vatansızlığı azaltmadaki tecrübesi, BDT'ye üye devletlerin topraklarında olağanüstü hallerde toplu göç gerçekleştiren kişilerin kabulü deneyimi yer alıyor.³⁶ Bir sonraki Bakü Konseyi toplantısı, kabul edilen güncel konularla hatırlanmaktadır. Bölgeyi rahatsız eden yasadışı göç yüzdesi son yıllarda azalmaktadır. Ayrıca göçmen işçilerin belgelerinin doğruluğunun sağlanması gibi konular da gündeme geliyor. Göçmenlerin toplu kabulü gibi hassas konulardaki olumlu deneyimlerin öğrenilmesi, BDT'nin GOBK Bakü toplantısında odak noktası olmuştur.

2016 yılında BDT Yürütme Komitesinin bölüm başkanları, terörizm ve yasadışı göçe karşı mücadele gibi kurumun faaliyetleri alanlarında medyaya konuşmuşlardır.³⁷ Bazı durumlarda göç süreçlerinde terörizm gibi konular dünya medyasında gündeme gelmektedir. Göçmen ve suç hayatı gibi olumsuz eğilimler, suç işleyen göçmen işçileri adalete teslim ederken yasal düzenlemelere sıkı sıkıya bağlılığı yansıtmaktadır.

6 Aralık 2017'de BDT GOBK'ün 21. toplantısı Moskova'da yapılmış, toplantı kapsamında 15 karar alınmıştır. Azerbaycanla BDT GOBK arasında "Model anlaşmaya dayalı ikili geri kabul anlaşmalarının sonuçlandırılmasına ilişkin çalışmaların ilerleyişine ilişkin", "Model anlaşmaya

³³ "Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyəti MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının on birinci iclasında iştirak etmişdir", 19.6.2012, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8833, son erişim tarihi: 02.12.2024.

³⁴ "Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) iştirakçı dövlətlərinin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 15-ci iclası keçirilmişdir", 30.6.2014, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/9215, son erişim tarihi: 02.12.2024.

³⁵ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2015 g. (sbornik informatsionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 4, İspolnitelnyi komitet SNG, Minsk 2016, s. 154 [*Развитие и деятельность СНГ в 2015 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 4, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2016, с. 154.]

³⁶ "Bakıda MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlərin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 19-cu iclası keçirilir", *Azərbaycan q.*, 13 Oktyabr 2016, s. 2.

³⁷ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2017 g. (sbornik informatsionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 6, İspolnitelnyi komitet SNG, Minsk 2018, s. 174 [*Развитие и деятельность СНГ в 2017 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 6, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2018, с. 174.]

dayalı göç alanında karşılıklı bilgi etkileşimi konusunda ikili anlaşmaların sonuçlandırılmasına ilişkin çalışmaların ilerleyişine ilişkin”, “BDT'ye taraf devletlerin Göç Organları Başkanları Konseyi'nin 2018 yılı için çalışma planına ilişkin” kararlar imzalanmıştır.³⁸ Geri kabul anlaşması, bir göçmenin anavatanına gönüllü olarak dönmelerini sağlayan devletlerarası bir belgedir. Bu bakımdan Azerbaycan'ın olumlu tecrübesi değerlendirilebilir. Üye devletler tarafından toplantı çerçevesinde imzalanan belgeler, bölgedeki göç süreçlerinin düzenlenmesinde pozitif sonuçlara yol açmaktadır. BDT'nin 2 Kasım 2018 tarihli GOBK toplantısında Azerbaycan Cumhuriyeti DGH'sinin sivil toplum kuruluşlarıyla göç alanında işbirliği deneyimi konusu ele alınmıştır.³⁹ Sivil toplum kuruluşlarının göç alanındaki pratik sorunların çözümüne katılımı, şeffaflığın sağlanması ve ortaya çıkan sorunların hızlı bir şekilde çözülmesine yönelik önlemlerin alınması için elverişli koşullar yaratmaktadır.

BDT'nin 2019 raporlama döneminde gerçekleştirilen çeşitli faaliyetleri sırasında 81 yasadışı göç kanalı ortadan kaldırılmıştır.⁴⁰ Alınan önlemler ve kararlar, bölgede emek göçünün gelişmesinde ve göçmenlerin haklarının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, daha önce de belirtildiği gibi, ortadan kaldırılan göç kanalları, BDT GOBK'ün mevcut konuda ana taraf olarak hareket ettiğini göstermektedir. Esas olarak insani alanda emek göçü konularında, 2021'de BDT üye devlet başkanları göç alanında işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin ortak bir bildiri imzaladılar.⁴¹ İnsani bağların kurulmasında ve BDT ülkeleri arasında işbirliği ilişkilerinin geliştirilmesinde yer alan alanlardan biri göçtür. Bu bağlamda, kabul edilen açıklama, mevcut alanda bölgesel ve uluslararası ilişkilerin kurulmasının ve olumlu deneyimlerin uygulanmasının ne kadar önemli olduğunu yansıtmaktadır.

18 Şubat 2021'de DGH başkanı, BDT GOBK'ün 25. sanal toplantısına katılmış ve burada 2020'de cumhuriyetteki göç süreçleri ve pandemi konulu bir konuşma yapmıştır. Ayrıca, Devlet Göç Hizmetinin danışmanı, temsil ettiği kuruluşun çağrı merkezinin faaliyetleri ve çalışma deneyimi hakkında da bilgi sağlamıştır.⁴² Azerbaycan'ın göç alanında tek devlet politikasını uygulayarak DGH, uzun bir süre boyunca ilerici deneyimler geliştirmiş ve incelemiştir. Pandemi dönemi münasebetiyle yapılan toplantıda Azerbaycan tarafı cumhuriyette göçü yönetmenin yenilikçi yöntemlerinden bahsetmiştir. 21 Şubat 2022'de BDT GOBK'ün bir sonraki 26. sanal toplantısında, UGÖ ile işbirliği çerçevesinde başarıyla hayata geçirilen cumhuriyetin “Azerbaycan'da Bölgesel Göç Eğitim Merkezinin kurulmasına destek” projesi hakkında etkinlik katılımcılarının dikkatine bilgi verilmiştir. 2021 yılında Azerbaycan'ın BM Göç Ağı himayesinde Küresel Göç Anlaşmasını uygulamak için başlatılan “Şampiyon ülkeler” girişimleri listesine dahil edildiği duyurulmuştur. Aynı zamanda, DGH'nin iş akışının göç alanında dijital dönüşümü ve Azerbaycan'da yabancı işgücü göçünün düzenlenme uygulaması hakkında da bilgiler sunulmuştur.⁴³ Konseyin bir sonraki sanal toplantısı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin göç alanında bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla aktif ilişkiler kurduğunu bir kez daha teyit ediyor. BDT GOBK, BM, UGÖ çerçevesinde yürütülen işbirliği ilişkileri, Azerbaycan'ın mevcut alanda olumlu deneyiminin şekillenmesinde uzun yıllar önemli bir rol oynamıştır.

2022'de bir dizi meselenin yanı sıra yasadışı göçe karşı mücadele, BDT üye devletlerinin içişleri organlarının sınır ötesi suçla mücadelede işbirliğinin öncelikli alanlarından biri olmaya

³⁸ “MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 21-ci iclası keçirilib”, 6.12.2017, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8399, son erişim tarihi: 02.12.2024.

³⁹ *Razvitiye i deyatel'nost SNG v 2018 g. (sbornik informasionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 7, İspolnitel'niy komitet SNG, Minsk 2019, s. 199 [*Развитие и деятельность СНГ в 2018 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 7, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2019, с. 199.]

⁴⁰ *Razvitiye i deyatel'nost SNG v 2019 g. (sbornik informasionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 8, İspolnitel'niy komitet SNG, Minsk 2020, s. 273 [*Развитие и деятельность СНГ в 2019 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 8, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2020, с. 273.]

⁴¹ *Razvitiye i deyatel'nost SNG v 2021 g. (sbornik informasionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 10, İspolnitel'niy komitet SNG, Minsk 2022, s. 168-169 [*Развитие и деятельность СНГ в 2021 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 10, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2022, с. 168-169.]

⁴² “Azərbaycan nümayəndə heyəti MDB-nin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 25-ci iclasında iştirak edib”, 18.02.2021, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/14404, son erişim tarihi: 02.12.2024.

⁴³ “MDB-nin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 26-cı iclası keçirilib”, 21.2.2022, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/15155, son erişim tarihi: 02.12.2024.

devam ediyor.⁴⁴ BDT devletlerinin kolluk kuvvetlerinin faaliyet alanları arasında yasadışı göçle mücadele gibi hassas konulara özel önem verilmektedir. Bölgedeki güvenlik durumunun oluşumunda içişleri organları arasındaki bağlantıların genişletilmesi her zaman alakalı görünmektedir.

BDT GOBK'ün 6 Ekim 2023 tarihinde Taşkent'te düzenlenen 27. toplantısında on dört karar alınmıştır. Toplantı sırasında Azerbaycan'da yasadışı göçle mücadele alanında gerçekleştirilen faaliyetler, göçmenlerin entegrasyonu alanında atılan adımlar, modern bilgi teknolojilerinin kullanılması ve göç makamları tarafından sağlanan elektronik hizmetlerin kullanılması, göç alanında sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar da dikkat çekmiştir.⁴⁵ Entegrasyon, hayatın hemen hemen her alanında sosyalleşmeyi hızlandıran faktörlerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Burada göçmen işçilerin bütünleştirici sorunlarına teorik bir yaklaşım, insan hak ve özgürlüklerinin hangi düzeyde geliştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, hoşgörünün, hümanizmin, insan hak ve özgürlüklerinin yüksek düzeyde korunmasına dikkat edilen Azerbaycan'da göçmen işçilere karşı edinilen olumlu deneyimler BDT ülkeleri için bir model olabilir. Göçmenlerin sosyo-ekonomik haklarının belirlenmesinde ithalat ve ihracat gibi faktörler de BDT devletlerinin politikalarında izlenebilir. 2023 yılında BDT'ye göre ithalat ve ihracat potansiyeli göz önüne alındığında (bin ABD dolarıyla) ithalat şu şekildeydi: 4.769.217,4 (% 27,6); ihracat: 1.653.191,2 (% 4,9).⁴⁶ Yakın tarihte meydana gelen ekonomik süreçler, göçmen işçilerin faaliyetlerinin ölçülmesi açısından dikkate değer rakamlardır. Öte yandan bölgede gerçekleşen iş forumları sırasında tartışılan göç konuları, bölgede meydana gelen konumların anlaşılması ve kararların alınması açısından fayda sağlamaktadır.

Şubat 2023'te Saint Petersburg'da VIII. Uluslararası İş Forumu düzenlenmiştir. İlk toplantısı, Topluluk devletlerinin Parlamentolar Arası Meclis Genel Merkezinde düzenlenen "BDT'ye taraf devletlerin ortak göç alanı kavramı: genel ilkeler ve ulusal çıkarlar" mevzulu uluslararası konferansıydı.⁴⁷ Konu olarak göç sosyal, ekonomik, politik vb. yönlerde düzenlenen konferanslarda ve forumlarda ana tartışma mevzusu olarak dikkat çekmektedir. Emek meseleleri, uluslararası göç hukukunun temel norm ve ilkelerine uyumu yansıtmaktadır. Bu bağlamda, 7. Uluslararası İş Forumu olumlu sonuçlar vermiştir.

Sonuç

21. yüzyılın önde gelen aktörü olacak kadar alakalı ve kitlesel hale gelen göç süreçleri, devletlerin iç ve dış politikalarında, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde tartışmaya yeni ufuklar açmaktadır. Bu bağlamda, BDT bölgesinde meydana gelen göç süreçleri fonunda Azerbaycan'ın kuruma göç ilişkilerinin öğrenilmesi, ülkenin tarihçiliği ve siyaseti için bilimsel-teorik öneme sahiptir.

Bilimsel araştırma çalışmalarında kullanılan ana kaynakların ve olgusal materyallerin analizi, BDT'nin aktif üyelerinden biri olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bölgesel teşkilatın göç politikasında önemli rol aldığını göstermektedir. Azerbaycan'ın BDT Göç Organları Başkanları Konseyi toplantılarında DGH'nin üst düzey seviyesinde sunduğu göç yönetimi alanındaki otuz yıllık ilerici tecrübesi, göç ilişkilerinin öğrenilmesi ihtiyacını yansıtmaktadır. Geçtiğimiz dönemde Azerbaycan, BDT GOBK'ün önemli sayıda toplantısına aktif olarak katılmış ve olumlu deneyimlerini üye devletlerle paylaşmıştır. Azerbaycan'ın göç alanında bilgi teknolojisine dikkatli yaklaşması, elektronik tabanın genişletilmesine, mevcut alanda sivil toplum kuruluşlarıyla

⁴⁴ *Razvitiye i deyatelnost SNG v 2022 g. (sbornik informacionno-analiticheskix materialov)*, vipusk № 11, İspolnitelnyy komitet SNG, Minsk 2023, s. 69 [*Развитие и деятельность СНГ в 2022 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 11, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2023, с. 69.]

⁴⁵ "MDB iştirakçı dövlətlərinin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 27-ci iclası keçirilib", 06.10.2023, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/16065, son erişim tarihi: 02.12.2024.

⁴⁶ *Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri 2024 ...*, s. 573.

⁴⁷ Vladimir Volox - Svetlana Shoroxova, "Sodruzhestvo Nezavisimix Gosudarstv: Sovershenshtvovanie sivilizovannix proessov privlicheniya i ispolzovaniya vostrebovannix trudovix migrantov", *Vestnik Universiteta Mirovix Sivilizasiy*, Tom 15, № 3 (44), 2024, s. 18 [Владимир Волох - Светлана Шорохова, "Содружество Независимых Государств: Совершенствование цивилизованных процессов привлечения и использования востребованных трудовых мигрантов", *Вестник Университета Мировых Цивилизаций*, Том 15, № 3 (44), 2024, с. 18.]

işbirliğine, gelişmiş devletlerin deneyimlerinden yararlanmaya, göçmen haklarının korunmasına, yasadışı göçün önlenmesine, güvenliğin sağlanmasına, sınır yönetimine, göçmen işçilerin eğitimine vb. bölgesel konularda BDT'ye verdiği özel destek, araştırma çalışmalarında öğrenilen önemli noktalardan biridir.

Makale boyunca listelenen tüm olumlu noktalar, elde edilen bilimsel sonuca göre aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Dünyanın tüm bölgelerinde yoğun bir şekilde meydana gelen göç süreçleri, BDT kadar önemli bir coğrafyaya da yayılmıştır;
- BDT devletlerinde, tüm dünyada olduğu gibi, tartışılan göç konularının başında yasadışı göçle mücadele gibi bir sorun var;
- Bu bağlamda, Azerbaycan-BDT işbirliğinde göç ilişkilerinin öğrenilmesi hem teorik hem de pratik öneme sahiptir;
- BDT devletleri arasında göçün nedeni genel olarak daha iyi yaşam şartlarının aranmasından ibarettir;
- Azerbaycan'ın hem BDT'nin hem de yapıyı oluşturan devletlerin (Ermenistan hariç) göç organlarıyla kurduğu ilişkiler, konunun öğrenilmesine ışık tutan önemli bir mesele olarak dikkat çekmektedir;
- BDT GOBK'nin toplantılarında bölgenin göç süreçlerinin yönetimi ve yasal çerçevenin güçlendirilmesi alanında alınan kararları, anlaşmaları ve sözleşmeleri gözden geçiren Azerbaycan Cumhuriyeti çıkarları doğrultusunda hareket ederek, mevcut yönde istikrarlı kalkınmaya ve işbirliğine destek vermektedir;
- Azerbaycan'da birkaç konsey toplantısının yapılması, göçün hassas bir konu olduğunu ve BDT üye devletleri tarafından yakından kontrol edildiğini bir kez daha teyit etmektedir;
- Bu bağlamda, Azerbaycan'ın BDT ile çok taraflı işbirliğinde göç ilişkileri gibi hassas bir meselenin ilk kez bağımsız bir araştırma konusu olarak öğrenilmesi, mevzunun uzun yıllar araştırılmaya devam edeceğini göstermektedir.

Kaynakça

- “Azərbaycan nümayəndə heyəti MDB-nin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 25-ci iclasında iştirak edib”, 18.02.2021, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/14404, son erişim tarihi: 02.12.2024.
- “Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyəti MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının on birinci iclasında iştirak etmişdir”, 19.6.2012, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8833, son erişim tarihi: 02.12.2024.
- “Bakıda MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlərin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 19-cu iclası keçirilir”, *Azərbaycan q.*, 13 Oktyabr 2016, s. 2.
- “BMqT-nin Azərbaycan nümayəndəliyi”, <https://azerbaijan.iom.int/az/bmqT-nin-azrbaycan-numayndliyi>, son erişim tarihi: 15.04.2025.
- “Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi Arzu Rəhimov MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının növbəti iclasında iştirak etmişdir”, 20.04.2010, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8470, son erişim tarihi: 02.12.2024.
- “Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəisi MDB üzv dövlətləri Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının iclasında iştirak etmişdir”, 16.05.2009, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8250, son erişim tarihi: 02.12.2024.

- “MDB çərçivəsində integrasiya proseslərinin fəallaşdırılması məsələləri müzakirə edilmişdir”, *Azərbaycan q.*, 4 Mart 2010, s. 4.
- “MDB iştirakçı dövlətlərinin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 27-ci iclası keçirilib”, 06.10.2023, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/16065, son erişim tarixi: 02.12.2024.
- “MDB Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 21-ci iclası keçirilib”, 6.12.2017, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/8399, son erişim tarixi: 02.12.2024.
- “MDB-nin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 26-cı iclası keçirilib”, 21.2.2022, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/15155, son erişim tarixi: 02.12.2024.
- “Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) iştirakçı dövlətlərinin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının 15-ci iclası keçirilmişdir”, 30.6.2014, https://www.migration.gov.az/az/news_detail/9215, son erişim tarixi: 02.12.2024.
- “Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Miqrasiya Orqanları Rəhbərləri Şurasının yaradılması haqqında” Sazişin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu”, *Azərbaycan q.*, 27 Oktyabr 2018, s. 2.
- ATAMALI, Kseniya, “Azerbaydjantsi vne Azerbaydjana (Chast 2)”, *Rossiya i musulmanskiy mir: nauchno-informacionniy jurnal*, № 3 (333), 2024, s. 23-35 [Атамали, Ксения, “Азербайджанцы вне Азербайджана (Часть 2)”, *Россия и мусульманский мир: научно-информационный журнал*, № 3 (333), 2024, с. 23-35.]
- Azərbaycan tarixi*, Yeddi cildə, VII cild (iyun 1941 – 2002-ci illər), Bakı 2003.
- Azərbaycan və Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri. Statistik məcmuə (Azərbaycan və ingilis dillərində)*, 9 №-li kiçik müəssisə, Bakı 2013.
- Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri 2024 Statistik məcmuə (Azərbaycan və ingilis dillərində)*, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Bakı 2024.
- FEDOTOV, Aleksandr, “Sotrudnichestvo gosudarstv – uchastnikov SNG v oblasti regulirovaniya trudovoy migrasii”, *Vestnik Nijegorodskogo universiteta im. N.İ.Lobaçevskogo*, № 3 (1), 2011, s. 309-313 [Федотов, Александр, “Сотрудничество государств – участников СНГ в области регулирования трудовой миграции”, *Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского*, № 3 (1), 2011, с. 309-313.]
- HÜSEYNOV, Fuad, “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 52, S. 4, 2003, s. 387-401.
- MAGERRAMOV, Murad, “Sotrudnichestvo gosudarstv – uchastnikov SNG v borbe s nezakonnoy migrasiey”, *Aktualniye problemi rossiyskogo prava*, № 3, 2008, s. 366-372 [Магеррамов, Мурад, “Сотрудничество государств – участников СНГ в борьбе с незаконной миграцией”, *Актуальные проблемы российского права*, № 3, 2008, с. 366-372.]
- Migrasiya naseleniya v stranax SNG-1996 g*, Sentr po texnicheskomu sotrudnichestvu po Yevrope i Sentralnoy Azii Mejdunarodnoy organizasii po migrasii (MOM), Jeneva 1998 [Миграция населения в странах СНГ – 1996 г., Центр по техническому сотрудничеству по Европе и Центральной Азии Международной организации по миграции (МОМ), Женева 1998.]
- ORUDJEV, Ramin, “Migrasionniye problemi na postsovetском prostranstve. V Baku proxodit zasedaniye Soveta glav migrasionnix slujb, stran SNG”, *Zerkalo*, 30 sentyabarya 2010, s. 3 [Оруджев, Рамин, “Миграционные проблемы на постсоветском пространстве. В Баку проходит заседание Совета глав миграционных служб, стран СНГ”, *Зеркало*, 30 сентября 2010, с. 3.]
- PRAZDNIKOVA, Nadejda – Yerevin, Aleksandr, “Naseleniye stran SNG: sovremennoe sostoyaniye i perspektivi”, *İzvestiya Altayskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2005, s.

72-78 [Праздникова, Надежда – Еремин, Александр, “Население стран СНГ: современное состояние и перспективы”, *Известия Алтайского государственного университета*, 2005, с. 72-78.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2013 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 2, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2014 [*Развитие и деятельность СНГ в 2013 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 2, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2014.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2014 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 3, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2015 [*Развитие и деятельность СНГ в 2014 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 3, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2015.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2015 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 4, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2016 [*Развитие и деятельность СНГ в 2015 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 4, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2016.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2016 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 5, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2017 [*Развитие и деятельность СНГ в 2016 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 5, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2017.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2017 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 6, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2018 [*Развитие и деятельность СНГ в 2017 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 6, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2018.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2018 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 7, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2019 [*Развитие и деятельность СНГ в 2018 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 7, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2019.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2019 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 8, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2020 [*Развитие и деятельность СНГ в 2019 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 8, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2020.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2020 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 9, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2021 [*Развитие и деятельность СНГ в 2020 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 9, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2021.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2021 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 10, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2022 [*Развитие и деятельность СНГ в 2021 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 10, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2022.]

Razvitiye i deyatelnost SNG v 2022 g. (sbornik informasionno-analiticheskikh materialov), випуск № 11, Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2023 [*Развитие и деятельность СНГ в 2022 г. (сборник информационно-аналитических материалов)*, выпуск № 11, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2023.]

Sbornik analiticheskikh, informasionnix i nauchnix materialov o deyatelnosti Sodrujestva Nezavisimix Gosudarstv – 2012 g. Ісполнительны комитет SNG, Minsk 2013 [*Сборник аналитических, информационных и научных материалов о деятельности Содружества Независимых Государств – 2012 г.*, Исполнительный комитет СНГ, Минск 2013.]

- SCHENSNOVICH, Valentina, “Tendensii migrasii v Rossii i gosudarstvax SNG (Analiticheskiy obzor)”, *Rossiya i musulmanskiy mir: nauchno-informatsionniy jurnal*, № 2 (328), 2023, s. 21-31 [Сченснович, Валентина, “Тенденции миграции в России и государствах СНГ. (Аналитический обзор)”, *Россия и мусульманский мир: научно-информационный журнал*, № 2 (328), 2023, с. 21-31.]
- SHUMILOV, Oleg, “Pravovoye obespecheniye migrasii na prostranstve SNG”, *Rossiyskiy vneshneekonomicheskiy vestnik*, № 4, April 2007, s. 61-67 [Шумилов, Олег, “Правовое обеспечение миграции на пространстве СНГ”, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 4, Апрель 2007, с. 61-67.]
- STRELSOVA, Yana, “Trudovaya migrasiya iz stran SNG: chto izmenilos”, *Rossiya i sovremenniy mir*, 2009, s. 62-72 [Стрельцова, Яна, “Трудовая миграция из стран СНГ: что изменилось”, *Россия и современный мир*, 2009, с. 62-72.]
- TITOV, Viktor, “Migrasiya v Rossiyu iz stran SNG: Osnovniye rakursi problem”, *Obshchestvo: politika, ekonomika, pravo*, № 10 (75), 2019, s. 16-19 [Титов, Виктор, “Миграция в Россию из стран СНГ: Основные ракурсы проблемы”, *Общество: политика, экономика, право*, № 10 (75), 2019, с. 16-19.]
- TOYCHIEVA, Begayım, “Sovremennaya migrasiya naseleniya stran SNG i yeyo posledstviya”, *Bolshaya Yevraziya: razvitiye, bezopasnost, sotrudnichestvo*, 2018, s. 147-148 [Тойчиева, Бегайым, “Современная миграция населения стран СНГ и ее последствия”, *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество*, 2018, с. 147-148.]
- VLASOVA, Natalya, “Razvitiye integratsionnix prosessov v sfere migrasii na prostranstve SNG”, *Rossiyskiy vneshneekonomicheskiy vestnik*, № 10, 2011, s. 52-58 [Власова, Наталя, “Развитие интеграционных процессов в сфере миграции на пространстве СНГ”, *Российский внешнеэкономический вестник*, № 10, 2011, с. 52-58.]
- VOLOX, Vladimir – SHOROXOVA, Svetlana, “Sodrujestvo Nezavisimix Gosudarstv: Sovershenstvovanie sivilizovannix prosessov privlicheniya i ispolzovaniya vostrebovannix trudovix migrantov”, *Vestnik Universiteta Mirovix Sivilizatsiy*, Tom 15, № 3 (44), 2024, s. 17-22 [Волох, Владимир – Шорохова, Светлана, “Содружество Независимых Государств: Совершенствование цивилизованных процессов привлечения и использования востребованных трудовых мигрантов”, *Вестник Университета Мировых Цивилизаций*, Том 15, № 3 (44), 2024, с. 17-22.]

Extended Abstract

The Republic of Azerbaijan has been cooperating with the Commonwealth of Independent States (CIS) for over 30 years. CIS plays an important role in the development of regional relations. From this point of view, the study of the relations of the Republic of Azerbaijan within the CIS, covering various fields, sounds relevant for the country's historiography. One of the reasons that make Azerbaijan-CIS cooperation relevant is closely related to the migration processes observed in the region. Labor migration is a natural process characteristic of all parts of the world, including the South Caucasus in which we live. Migration as a natural process has an important role in the emergence of relations between the peoples of the region and the development of relations with states.

The article examines the important points of migration relations of the Republic of Azerbaijan with the CIS. In the study of Azerbaijan's migration relations with the CIS, it is accepted on the basis of the annual meetings of the Council of Heads of Migration Bodies of the CIS, which continues its activities within the framework of the institution, together with the member states of the organization. The Republic of Azerbaijan actively participates in the CIS GPC meetings, shares its experience and participates in the adopted documents on current issues. This fact forms the main line in research work and slightly increases the relevance of the topic. Currently, the main body implementing the uniform migration policy in Azerbaijan is the State Migration Service (SMS).

Currently, the main body implementing the uniform migration policy in Azerbaijan is the State Migration Service. Since the establishment of the SMS in 2007, the CIS has participated in the Council of Heads of Migration Bodies meetings at a high level, the head of the service or the deputy, with the delegation and exchanged views on numerous migration issues. SMS explains its priorities regarding innovative management and innovations implemented in the field of migration in Azerbaijan. It should be noted that the article is based on a rich source. A total of 41 sources and scientific literature have been used in the study.

In the agreement on visa-free movement of citizens of the CIS member states on the territory of the Community dated 1992, the right of citizens of the member states to enter and exit these countries with appropriate documents and to move freely without a visa on the territory of the Community was established. The agreement has been in force for a decently long time and creates favorable conditions for the expansion of political and economic relations between the CIS member states. This fact positively affects the emergence and further development of Azerbaijan's relations with the CIS member states as a regional institution. Visa-free entry and exit to the CIS territories based on the relevant documents, of course, attracts the attention of migrant workers first of all. In this context, as a multinational, regional organization that brings together a wide geographical area and economic potential, the CIS attaches great importance to the development of migration processes and cooperation with member states on important issues related to illegal migration, human trafficking, smuggling, and the protection of human rights.

21. migration processes, which have become relevant and massive enough to become the leading actor of the century, are opening new horizons for discussion in the domestic and foreign policies of states, in their relations with regional and international organizations. In this context, the study of Azerbaijan's migration relations with the institution against the background of migration processes occurring in the CIS region has scientific and theoretical importance for the historiography and politics of the country.

The analysis of the main sources and factual materials used in scientific research studies show that the Republic of Azerbaijan, one of the active members of the CIS, plays an important role in the migration policy of the regional organization. Azerbaijan's 30 years of progressive experience in the field of migration management, presented at the senior level of the SMS at the meetings of the Council of Heads of Migration Bodies of the CIS, reflects the need to learn migration relations. In the past period, Azerbaijan has actively participated in a significant number of meetings of the CIS CHMB and shared its positive experiences with the member states.

Yazar Adı-Soyadı	Agil AHMEDOV
Author Name-Surname	Agil AHMEDOV
Yazar Katkı Oranı	Eşit
Author Contribution Percentage	Equal
Makale Adı	Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile Göç İlişkileri
Article Name	Migration Relations of the Republic of Azerbaijan with the Commonwealth of Independent States
Geliş - Kabul Tarihi	17 Nisan 2025 - 12 Haziran 2025
Date Received-Accepted	17 April 2025 - 12 June 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Beş iç hakem (Editör, Yayın Kurulu, Alan Editörü, Türkçe ve İngilizce Dil Editörleri)
Reviewers	İçerik İnceleme: İki dış hakem Preview: Five internal reviewer (Editor, Editorial Board, Field Editor, Turkish and English Language Editors) Content Review: Two external reviewer.
Etik	Bu çalışmada etik ilkelere uyulmuştur.
Ethic	Ethical principles were followed in this study.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate
Plagiarism Checks	Done - iThenticate
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması yoktur.
Conflict of Interest	There is no conflict of interest.
Finansman	Herhangi maddi bir destek alınmamıştır.
Grant Support	No financial support was received.
Etik Beyan	
Ethical Statement	
Etik Kurul İzni	
Ethics Committee Approval	
Telif Hakkı	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.
Copyright	Authors retain the copyright of their article.